

ТЕМАТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДОКУМЕНТАЛІСТИКИ

Яна Дудко,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 061 Журналістика,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Науковий керівник –

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри масової та міжнародної комунікації

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Ірина Бучарська

Кінорежисер та доцент кафедри кінорежисури та кінодраматургії КНУТКіТ ім. Карпенка-Карого Сергій Марченко у дослідженні “Сучасне українське неігрове кіно та його перспективи” [1] виокремлює події Революції Гідності як точку відліку та поштовх для розвитку сучасної української документалістики та створення таких мистецьких об’єднань, як “Вавилон’13” [2]. Якщо під час Революції гідності події Майдану та прояви насильства з боку беркутівців фільмували ентузіасти, то на початку повномасштабного вторгнення в Україні вже існували незалежні продакшени.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець зазначає: «Документальні фільми – це своєрідна антипропаганда РФ, а також інструмент, за допомогою якого ми можемо показати світу жахливі порушення прав людини. І звісно документування подій сьогодні – це докази воєнних злочинів Росії в Україні, які надалі можуть стати матеріалами в судових позовах проти агресора та допомогти нам у притягненні РФ до відповідальності» [3].

Документалістика завдяки формату фіксування реальності має можливість швидко реагувати на будь-які зміни у суспільстві, на відміну від ігрового кінематографа, який не обходиться без кастингу, створення декорацій, дизайну та виготовлення костюмів тощо, що суттєво уповільнює процес виробництва.

Режисер-документаліст Володимир Тихий у своєму інтерв’ю для видання «Лівий Берег» окреслює сучасне документальне кіно,

як «зброю точного ураження»: “Певна кількість суспільної еліти дивиться документальний фільм, і це породжує не просто ідеї, а концепт, який потім поширюється через інші масові засоби. А ігровий фільм – це радше касетна бомба, яка покриває великий простір, але точного попадання не гарантує.” [4]

Розвиток українського документального кіно можна розділити на три етапи: до Революції гідності; 2014–2021 рр.; після повномасштабного вторгнення. До 2014 року питому частину українського документального кіно склали телепроекти, створені на замовлення великих студій, які згодом продавалися на російський ринок. Водночас у цей період почали працювати такі майстри українського документального кіно, як Сергій Буковський, Сергій Лозниця чи Володимир Тихий.

Тематика українського документального кіно, розпочинаючи з 2014 року, розширювалась відповідно до суспільно-політичних змін, відповідала на запити суспільства та почала осмислювати такі тематичні напрямки: фільми про події Революції гідності (“Зима у вогні” (2015), Євген Афінеєвський, “Євромайдан. Чорновий монтаж” (2014), документальний цикл “Зима, що нас змінила”, Babylon`13); фільми про анексію Криму (“Чий Крим? Свято анексії” (2016), Ксенія Марченко, “Крим, як це було” (2018) Костянтин Кляцкін); фільми волонтерів у зоні АТО (“Брати по зброї” (2018) Сергій Лисенко, нариси про життя на прифронтових територіях (“Земля блакитна, ніби апельсин” (2020), Ірина Цілик, “Терикони” (2021), Тарас Томенко); історії військових під час служби та після її закінчення (“Залізна сотня (2019), Юлія Гонтарук, “Зошит війни” (2020), Роман Любий); дослідження маловідомих аспектів української культури та історії (“Вусатий фанк” (2020), Олександр Ковш); фільми про репресії Радянської влади (“Будинок Слово” (2017), Тарас Томенко); фільми-спогади та фільми-портрети (“Мій тато дослідник блискавок” (2021), Ірина Шостак, “Крихка пам’ять” (2019), Ігор Іванько); фільми, як засоби активізму (“Нескінченність за Флоріаном”).

З початком повномасштабного вторгнення в Україну, найбільший та найширший пласт документальних фільмів складають стрічки про російсько-українську війну, спрямовані на внутрішню

та закордонну аудиторію, які можна розділити на декілька тематичних категорій: фільмування злочинів, скоєних російською федерацією, виконане у форматі репортажу або хроніки (“20 днів у Маріуполі” (2023), Мстислав Чернов, “Чорнобиль’22” (2023), Олексій Радинський, “Останній день на Азовсталі”); портрети постраждалих цивільних від російської агресії (“Король Лір: як ми шукали любов під час війни” (2023), Дмитро Грешко, “Ми не згаснемо” (2023), Аліса Коваленко); портрети та репортажі з життя військових (“День Незалежності” (2023), “День українського добровольця” (2022), Володимир Тихий); фільми про ПТСР та реабілітацію військових (“Фортеця Маріуполь: Саймон” (2023), Юлія Гонтарук, “Війна в моїй голові” (2022), Сергій Касторних, Олександр Авшаров); фільми про захист природи в період війни (“Ми, наші улюбленці та війна” (2024), Антон Птушкін, “Дівія” (2024), Дмитро Грешко); фільми-рефлексії та картини про проживання втрати (“Лелеки завжди повертаються додому” (2023), Галя Козютинська, “Я не хотіла робити фільм про війну” (2022), Надія Парфан); деколоніальне кіно (“Євродонбас” (2022), Корній Грицюк); дослідження маловідомих аспектів української культури та історії (“Іван і Марта” (2022) Серій Буковський); фільми про волонтерську діяльність (“Область героїв” (2022), Артур Лерман); фільми, що рефлексують війну з 2014 року (“Життя на межі” (2023), Павло Пелешок, “Залізні метелики” (2023), Роман Любий).

Паралельно виникає копродукційне документальне кіно створене за участі декількох країн. Однією з головних тем таких фільмів є погляд іноземця на події повномасштабної війни в Україні, серед них: “Звідки куди” (2023) Мацек Хамела, “Войси з Бахмута” (2022), Ігор Бабаєв, “Маріуполіс” (2020) Мантас Кведаравічюс.

За активного розвитку документального кіно під час повномасштабного вторгнення, зони досліджень режисерів починають виокремлюватися в окремі тематичні напрямки. Наприклад, режисерка та співзасновниця об’єднання “Babylon`13” Юлія Гонтарук зосереджується на поверненні військових у цивільне життя після служби, реабілітації азовців після полону, наслідках ПТСР та інтеграції військових у соціум (“Залізна сотня (2019), цикл документальних фільмів-портретів “Фортеця Маріуполь” (2023)).

Співзасновник “Babylon`13” режисер та сценарист Володимир Тихий зняв дилогію фільмів, де основні події відбуваються протягом одного дня у різних регіонах України із різними героями (“День українського добровольця” (2022), “День Незалежності” (2023)).

Роман Любий експериментує з формою та знімає гібридне кіно, де поєднує засоби ігрового та документального, щоб відрефлексувати досвід війни (“Зошит війни” (2020), “Залізні метелики” (2023)). Корній Грицюк тематично зосереджується на дослідженні та деколонізації історії Донбасу у стрічці “Євродонбас” (2022) після споглядальної хроніки про потяг, що курсує від Києва до Костянтинівки “Поїзд Київ-Війна” (2020).

Успіх та популярність української документалістики припали на трагічний період історії країни. У березні 2024 року український військовий кореспондент, режисер-документаліст Мстислав Чернов разом зі своєю командою отримав Оскар у номінації “Кращий документальний фільм” за стрічку “20 днів у Маріуполі”, яка мала на меті — зафіксувати події, що відбулись на початку війни.

Отже, після подій Революції гідності, українське кіно перебуває на етапі активного розвитку: створюються мистецькі об'єднання, проводяться кінофестивалі, українське документальне кіно отримує престижні нагороди та має успіх у закордонній аудиторії. Тематичні пріоритети документального кіно розширюються відповідно до зміни запиту суспільства: кінематограф стає способом відрефлексувати досвід революції та війни, прожити травму втрати, дізнатися більше про побут військових чи ПТСР, з яким вони стикаються.

Список використаної літератури

1. Марченко С. М. Сучасне українське неігрове кіно та його перспективи / С. Марченко. *Енергія відродження. Українське кіно 2014-2020/ Кінематографічні студії*. Випуски тринадцятий. Колективна монографія. Упорядник і наук. ред. Лариса Брюховецька. К.: Редакція журналу «Кінотеатр», 7БЦ, 2022. С.122-141
2. #BABYLON'13. #BABYLON'13. URL: <https://babylon13.org.ua/> (дата звернення: 18.04.2024).

3. Омбудсман: документальні фільми під час війни – це спосіб сказати правду!. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини - Головна. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/ombudsman-dokumentalni-filmi-pid-chas-vijni-ce-sposib-skazati-pravdu (дата звернення: 18.04.2024).

4. Вселюбська С. Володимир Тихий: “Документальне кіно – це високоточна зброя, а ігрове – касетна бомба. Велике покриття без гарантії попадання” (відео). LB.ua. URL: https://lb.ua/culture/2023/08/20/570630_volodimir_tihiy_dokumentalne.html (дата звернення: 18.04.2024).